

تابش انوار بر شعرا و اشعار

شعرا و مداحان مورد عنایت خداوند متعال و معصومین علیهم السلام

تألیف و تحقیق: حبیب الله رضایی مهر (رضایی)

www.ketab.ir

سرشناسه	: رضایی مهر، حبیب‌الله، ۱۳۵۵ - نویسنده
عنوان و نام پدیدآور	: تابش انوار بر شعرا و اشعار: شعرا و مداحان مورد عنایت خداوند و معصومین / نویسنده حبیب‌الله رضایی مهر.
مشخصات نشر	: قم: آراسته، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	: ۳۴۴ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۵۹۰۸-۵۴-۱
وضعیت فهرست نویسی	: فنی
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۳۴۴.
عنوان دیگر	: شعرا و مداحان مورد عنایت خداوند و معصومین.
موضوع	: محمد (ص)، پیامبر اسلام، ۵۳ قبل از هجرت - ۱۱ ق. -- شعر
موضوع	: علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. -- شعر
موضوع	: فاطمه زهرا (س)، ۹۸ قبل از هجرت - ۱۱ ق. -- شعر
موضوع	: شعر مذهبی -- مجموعه‌ها
موضوع	: خدا -- شعر
موضوع	: شاعران عرب
موضوع	: شاعران فارسی
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۱ ۲/۶۳ PIR۴۰۷۱
رده بندی دیویی	: ۱/۰۰۸۳۱۶۸
شماره کاتالوگ ملی	: ۲۸۲۷۴۱۸

تابش انوار بر شعرا و اشعار

تألیف و تحقیق: حبیب‌الله رضایی مهر (رضایی)

ناشر: آراسته

نوبت چاپ: اول

سال چاپ: ۱۳۹۱

تیراژ: ۲۰۰۰ جلد

چاپ: صدر

قیمت: ۱۰۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۹۰۸-۵۴-۱

قم، خیابان ارم، نرسیده به چهارراه شهدا، نشر آراسته تلفن ۷۷۳۸۶۵۲ - ۲۵۱.

مرکز پخش: ۰۹۱۹۷۱۰۵۵۰۲

حق چاپ محفوظ و مخصوص مؤلف می‌باشد.

فهرست مطالب

۱۷	مقدمه
۲۵	فصل اول / شعرا و اشعار مورد عنایت خداوند متعال
۲۷	۱- شعر مرد حبشی و تاجران
۲۸	۲- ابونواس و عنایت الهی
۳۰	۳- ابراهیم ابن عباس صولی و شعر مشرک
۳۲	۴- شعر صاحب کمال
۳۲	۵- ابونزار معروف به ملک النحاة و قصیده برزخیه
۳۴	۶- بخشیده شدن به برکت شعری در کنار کعبه
۳۵	۷- شعری که روی کفن می نویسند
۳۵	۸- شعری که موجب آمرزش شد
۳۶	۹- شمس صانع و شعرش بعد از مرگ
۳۷	۱۰- حکیم خیام و عنایت الهی
۳۸	۱۱- قصاب اصفهانی شاعر و شعری که در خواب آموخت
۳۸	۱۲- سید محمد عوامل
۳۸	۱۳- قاسم ابن فیره شاطبی
۳۹	۱۴- جریان جاحظ
۴۰	۱۵- سوزنی و شعری که به توسط آن بخشیده شد
۴۱	۱۶- عنایت الهی به دعبل

- ۱۷- آمرزش الهی و کُمت ۴۱
- ۱۸- شعر صغیر اصفهانی پس از مرگ ۴۲
- ۱۹- شعر فردوسی و آمرزش الهی ۴۲
- ۲۰- خاقانی شاعر و عنایت الهی ۴۲
- ۲۱- عنایت الهی به سعدی ۴۴
- ۲۲- حافظ یا اولین غزل ۴۶
- ۲۳- فرزدق و عنایت الهی ۴۸
- ۲۴- مولانا لطف الله نیشابوری و عنایت الهی ۴۹
- ۲۵- موارد ذیل از کتاب مناجات ابن ابی دنیا انتخاب شده ۵۰
- نوای دل - سرود مؤلف در سال ۱۳۷۹ هـ. ش. ۵۶
- فصل دوم / شعرا و اشعار وارد ثنایت پیامبر اکرم ﷺ ۵۷
- اولین شاعر و ماحد پیامبر اکرم ﷺ ۵۹
- ۱- امام علی علیه السلام و عنایت پیامبر ﷺ ۶۰
- ۲- سید حمیری، فضائل و اشعارش (شاعر قرن دوم) ۶۱
- جریان سید حمیری به روایت دیگر ۶۳
- ۳- سنایی غزنوی و عنایت پیامبر ﷺ ۶۴
- ۴- ابا ذؤیب و رحلت پیامبر ﷺ ۶۶
- ۵- ضیاءالذین هادی و تأویل سخن پیامبر درباره او ۶۶
- ۶- ابراهیم ابن هاشم بصری و خواب رسول الله ۶۷
- ۷- شریف طباطبائی و عنایت پیامبر ﷺ ۶۸
- ۸- شأن کُمت از نگاه پیامبر ﷺ ۶۹
- ۹- باز هم عنایت پیامبر اکرم ﷺ به کُمت ۷۱
- ۱۰- اعشی مازنی و پیامبر اکرم ﷺ ۷۱
- ۱۱- پیامبر و اشعار ابن رواحه ۷۲
- ۱۲- پیامبر و اشعار دیگر از ابن رواحه ۷۲
- ۱۴- ابن عباس و نقل شعر از پیامبر ﷺ ۷۳

۷۳	۱۵- قصیده ابن فارض مصری و اهمیت آن
۷۴	قصیده یانیه
۷۶	جلوه حسن یار و نوشیدن شراب عشق
۷۶	فنا و اتحاد
۷۷	حسب ظاهر
۷۷	روح
۷۸	علم حقیقی
۷۸	وصایت
۸۲	۱۶- عنایت رسول الله ﷺ به دعبل
۸۳	۱۷- شعر سید حمین و جریان او
۸۴	جریان حمیری با زن حمیری
۸۶	۱۸- کعب ابن زهیر یا قصیده ابن سجاد
۹۰	بیان دهخدا درباره کعب و قصیده برد
۹۲	۱۹- اشعار مورد عنایت ابن الهباریه
۹۴	۲۰- نکات جالب از زندگانی لبید عامری
۹۷	۲۱- سواد ابن قارب سدوسی
۹۹	۲۲- ابن علیف و شعر مورد عنایت
۹۹	۲۳- شعر امیه ابن ابی الصلت و پیامبر اکرم ﷺ
۱۰۰	۲۴- قرد بن نفاثه و پیامبر اکرم ﷺ
۱۰۰	۲۵- سید حسن غزنوی و عنایت پیامبر اسلام ﷺ به او
۱۰۵	دهخدا درباره وی دارد
۱۰۷	۲۶- حسان شاعر و مدح رسول الله ﷺ
۱۰۸	۲۷- باز هم حسان و عنایت پیامبر اکرم ﷺ
۱۰۹	و این هم حسان
۱۱۰	۲۸- عبدالله بن رواحه و قالب کردن شعر به جای قرآن
۱۱۱	۲۹- ضرار و پیامبر اکرم ﷺ

- ۳۰- دعای پیامبر ﷺ برای سلمان ۱۱۱
- ۳۱- نابغه جعدی و عنایت حضرت رسول اکرم ﷺ ۱۱۲
- مقام ادبی نابغه جعدی ۱۱۴
- ۳۲- عامر بن اکوع ۱۱۵
- ۳۳- قصیده برده، فضل آن و عنایت رسول الله ﷺ ۱۱۶
- ۳۴- پیامبر اکرم ﷺ و سید حمیری ۱۲۵
- ۳۵- شعر اعرابی و عنایت حضرت رسول ﷺ ۱۲۶
- ۳۶- خنساء شاعره و پیامبر اکرم ﷺ ۱۲۷
- ۳۷- جارود و پیامبر اکرم ﷺ ۱۲۸
- ۳۸- مرثیه مادر سعد ۱۲۸
- ۳۹- شعر سحیم و عنایت پیامبر اکرم ﷺ ۱۲۹
- ۴۰- صفوان و پیامبر اکرم ﷺ ۱۲۹
- ۴۱- جواب پیامبر اکرم ﷺ ۱۳۰
- ۴۲- ابوالیزکات، خواب پیامبر ﷺ و انشاد شعر ۱۳۰
- ۴۳- شعر بلال و ترجمه حسان شاعر ۱۳۲
- ۴۴- پیامبر اکرم ﷺ و عمر بن مره جهنی ۱۳۲
- ۴۵- استسقاء اعرابی از پیامبر اکرم ﷺ ۱۳۴
- ۴۶- شعر عباس و تشویق پیامبر اکرم ﷺ ۱۳۵
- شعر پیرمرد و کریمه پیامبر اکرم ﷺ ۱۳۶
- قبله آمال ۱۴۰
- فصل سوم / شعرا و اشعار مورد عنایت امام علی ﷺ ۱۴۱
- ۱- عنایت حضرت امیر ﷺ به شعر اعسم ۱۴۳
- ۲- ابوالحسن خلیعی و مسابقه وی با ابن حماد و عنایت حضرت امیر ﷺ ۱۴۴
- بیان الغدیر با تفاوت مختصر ۱۴۵
- ۳- اشعار حاجات و حاجات ۱۴۶

- ۴- نتایج مواظبت به دویستی زیر: ۱۴۷
- ۵- ابوالحسن سلماسی و شعر حضرت امیر علیه السلام ۱۴۷
- ۶- سراینده شعر «ها علی بشر» و خواب پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله ۱۴۷
- ۷- مولوی حسن قندهاری ۱۴۸
- ۸- سیدحسین ابن معزالدين و عنایت حضرت امیر علیه السلام ۱۵۳
- ۹- مجدالدین جمیل و عنایت حضرت امیر علیه السلام ۱۵۵
- ۱۰- ابن نماي حلی و خواب حضرت امیر علیه السلام ۱۵۶
- ۱۱- کولان، خواب پیامبر صلی الله علیه و آله و تکمیل قصیده ۱۵۷
- ۱۲- خواب دیدن حضرت امیر علیه السلام ۱۵۹
- ۱۴- علی ای همای، حبس، خواب آیت الله مرعشی نجفی ۱۶۱
- ۱۵- محتشم و عنایت حضرت امیر علیه السلام ۱۶۵
- ۱۶- کمیت شاعر و خواب دیدن حضرت امیر علیه السلام ۱۶۶
- ۱۷- ابن صیفی معروف به حیص و یسر و عنایت حضرت امیر علیه السلام ۱۷۹
- ۱۸- شعر سید حمیری هنگام وفات ۱۸۰
- ۱۹- میرزا علی آقا شیرازی و شعر سعدی ۱۸۲
- ۲۰- خضر و حضرت امیر علیه السلام ۱۸۴
- ۲۱- حضرت امام علی علیه السلام و شعر سائل ۱۸۵
- ۲۲- نوشته روی سپر حضرت علی علیه السلام ۱۸۶
- ۲۳- عنایت علی علیه السلام به شعر عمر ۱۸۷
- ۲۴- نظر لطف ۱۸۸
- ۲۵- هواداری دل ۱۸۹
- ۲۶- رویای صادق ۱۸۹
- ۲۷- خواب شخص صالح درباره حرم علوی ۱۹۰
- ۲۸- اشعار در ولادت حضرت علی علیه السلام ۱۹۱
- ۲۹- مدح کفعمی از مولا امیر المؤمنین علیه السلام ۱۹۲
- ۳۰- ابن الحجاج و قصیده مورد عنایت ۱۹۴
- ترجمه شعر ابن حجاج ۱۹۸

- ۳۱- عنایت دیگر ۱۹۹
- ۳۲- عنایت حضرت زید علیه السلام به زید مجنون ۲۰۲
- ۳۳- یکی از شاعران ۲۰۴
- ۳۴- شعر صغیر و عنایت حضرت امیر علیه السلام ۲۰۵
- ۳۵- صفی الدین حلّی ۲۰۵
- ولادت و وفات او ۲۰۸
- ۳۶- سید شریف کاظمی و جریان قنديل طلا ۲۰۸
- ۳۷- شعر اعرجی و عنایت امام علی علیه السلام ۲۱۰
- ۳۸- شعر دختر مالک اشتر یا ابوالاسود و عنایت حضرت امیر علیه السلام ۲۱۲
- ۳۹- گواهی جنیان بر صلیت علی علیه السلام ۲۱۳
- ۴۰- شیخ رجب برسی و مدح امام علی علیه السلام ۲۱۴
- ۴۱- شعر حضرت زهرا علیها السلام و تبسم حضرت امیر علیه السلام ۲۱۶
- ۴۲- ناد علی، ختوم و گفته‌های پیرامون آن ۲۱۶
- ۴۳- لافتی الأ علی ۲۱۷
- ۴۴- اشعار حاجاتیه، اشعار حضرت علی علیه السلام ۲۱۷
- ۴۵- موقعیت عرفی شاعر در نزد حضرت علی علیه السلام ۲۱۸
- جریانات جالب از عرفی شاعر ۲۱۹
- ۴۶- خواب پیامبر و ابوطالب ۲۲۰
- ۴۷- ابو اسماء و مدح حضرت علی علیه السلام ۲۲۳
- ۴۸- این مرثیه جگر ما را خون می‌کند! ۲۲۴
- سه رباعی بدیهه‌گویی لطیف ۲۲۷
- ۱- تفاخر معاویه و شعر امام علی علیه السلام ۲۲۷
- ۲- شعر شیخ بهایی ۲۳۱
- ۳- ردّ الشمس ۲۳۱
- ۴- شعر معروف از سید حمیری درباره حضرت امیر علیه السلام ۲۳۲
- ۵- سخنی درباره اشعار ناقوسیه ۲۳۴
- ۲۳۵

- ۷- استاد فاطمی نیا و شعر حافظ ۲۳۶
- ۸- کلام موزون ترکی از حضرت امیر علیه السلام خطاب به خدایانده ۲۳۶
- ۹- اشعار روی ساعت حرم امیرالمؤمنین علیه السلام در نجف ۲۳۷
- ۱۰- قاضی نورالله شوشتری و نجاتش توسط یک بیت شعر ۲۳۷
- ۱۱- شعری از امام حسن مجتبی درباره حضرت علی علیه السلام ۲۳۸
- ۱۲- رباعی جالب بوعلی سینا ۲۳۸
- ۱۳- اشعار ابن رومی درباره امام علی علیه السلام ۲۳۸
- ۱۴- شعر جالب زمخشری ۲۳۹
- ۱۴- شاه اسماعیل و تغال به دیوان احمد جامی ۲۳۹
- ۱۵- امام علی علیه السلام و سائل ۲۴۰
- ۱۶- زیارت حضرت امیر علیه السلام و انشاء شعر ۲۴۰
- ۱۷- سؤال قطب الدین یابن حوری و جواب او ۲۴۱
- ۱۸- نمونه‌ای از شعر ابن حماد ۲۴۱
- ۱۹- شعر بولس سلامه ۲۴۲
- ۲۰- عبور امام علی علیه السلام از کنار کاخ مدائن ۲۴۳
- ۲۱- احمد بن منیر و شعر جالب وی ۲۴۳
- ۲۲- تحریف در دیوان ابی طیب متنبی ۲۴۶
- ۲۳- مدح دیگر از متنبی ۲۴۷
- ۲۴- خواهر ابن عبدود مداح علی علیه السلام ۲۵۰
- ۲۵- سوده همدانی و مدح علی علیه السلام ۲۵۰
- ۲۶- اقساسی و جواب از ناصر بالله عباسی ۲۵۳
- ۲۷- اشعار زن نزد حضرت علی علیه السلام ۲۵۴
- ۲۸- صفین و منع آب ۲۵۴
- ۲۹- گریه پیامبر و عنایت امام علی علیه السلام به فقیر ۲۵۶
- ۳۰- ابن عباس و مخالفین ۲۵۷
- ۳۱- شعر احمد جامی عارف مشهور در وصف امیرالمؤمنین ۲۵۸
- شعری زیبا در وصف امیرالمؤمنین علیه السلام ۲۵۸

- ۲۵۸..... مغربی و شعرش دربارهٔ خاندان رسالت
- ۲۵۹..... اشعار جالب برگزیده در مدح حضرت علی علیه السلام
- ۲۵۹..... ابوالحسن الخلیعی:
- ۲۵۹..... فنجکردی نیشابوری گوید:
- ۲۶۰..... شاعری ناشناس:
- ۲۶۰..... صاحب بن عباد گوید:
- ۲۶۲..... عمر النوقانی:
- ۲۶۲..... ابن الحجاج:
- ۲۶۲..... ابن شهر آشوب:
- ۲۶۳..... عن الحمیری:
- ۲۶۳..... صاحب بن عبادة فی الولاية:
- ۲۶۳..... خواجه نصیرالدین طوسی:
- ۲۶۴..... الشیخ ابراهیم الکفعمی العاملی:
- ۲۶۵..... شاعر مصری:
- ۲۶۵..... الخطیب الخوارزمی:
- ۲۶۶..... صاحب ابن عباد:
- ۲۶۹..... من شعر العبدی:
- ۲۷۰..... الشہید الثانی و قوله:
- ۲۷۵..... قال الخلیفة القاضی العباسی:
- ۲۷۵..... هارون امت:
- ۲۷۶..... مدایح و مراثی امام علی علیه السلام در کتب اشعار
- ۲۸۲..... مدایح و مراثی امام علی علیه السلام در مقالات
- ۲۸۴..... مدایح و مراثی امام علی علیه السلام در پایان نامه ها
- ۲۸۵..... فصل چهارم / شعرا و اشعار مورد عنایت حضرت زهرا علیها السلام
- ۲۸۷..... ۱- قصیده از ریه و کرامتی از حضرت صدیقه علیها السلام
- ۲۸۹..... تحقیق بیشتر

۲۹۲.....	۲- مرحوم میرجهانی و خواب حضرت زهرا علیها السلام
۲۹۲.....	۳- صغیر اصفهانی و عنایت حضرت زهرا علیها السلام
۲۹۳.....	زندگی نامه مختصر.....
۲۹۴.....	۴- ژولیده نیشابوری و عنایت حضرت زهرا علیها السلام
۲۹۵.....	بارش شعر.....
۲۹۶.....	۵- عنایت دیگری از حضرت زهرا علیها السلام
۳۰۰.....	۶- شیخ محمدرضا و حضرت زهرا علیها السلام
۳۰۴.....	۷- سید نصرالله ابو الفتح و عنایت حضرت زهرا علیها السلام
۳۰۸.....	۸- سید حیدر حلّی و خواب حضرت زهرا علیها السلام
۳۰۹.....	۹- عنایت حضرت زهرا علیها السلام به ناشیء حلاء یا ناشیء صغیر.....
۳۱۶.....	وصف ابن المعتز از ناشیء.....
۳۲۱.....	۱۰- ابوفلقل قطیفی و عنایت حضرت زهرا علیها السلام
۳۲۲.....	۱۱- وجد حجر مکتوب علیه.....
۳۲۲.....	۱۲- ابن اصدق و عنایت حضرت زهرا علیها السلام
۳۲۴.....	۱۳- ابن عنین و حضرت زهرا علیها السلام
۳۲۷.....	اشعاری که در شب زفاف حضرت زهرا خوانده شد.....
۳۲۹.....	شعر علامه سید محمد فرزند حجت الاسلام سید جمال هاشمی.....
۳۳۰.....	شعر آیت الله سید صدرالدین الصدر (ره).....
۳۳۱.....	شعر دیگر از یکی از شعراء متأخر.....
۳۳۱.....	اقبال لاهوری و توصیف حضرت زهرا علیها السلام
۳۳۲.....	شعر السید محمد جمال الهاشمی.....
۳۳۳.....	من الأنوار القدسیه - شیخ محمد حسین اصفهانی.....
۳۳۶.....	میخ و الماس.....
۳۳۷.....	منابع و مأخذ.....

مقدمه

خداوند تبارک و تعالی از ابتدای خلقت انسان را با بقیه حیوانات متفاوت آفریده که همان «لقد خلقنا الانسان في احسن تقویم»^۱ باشد، به همین دلیل انسان تمایزاتی دارد که با آن از حیوانات جدا می گردد حالا آن ممیزات گاهی مربوط به فیزیک ظاهری و گاهی هم مربوط به باطن و ابعاد روحی انسان هاست. اما قوی ترین فصل که انسان به توسط آن از بقیه حیوانات جدا می گردد که منطقیون به آن فصل خاص می گویند، نطق است؛ در احادیث شریفه هم روی این فصل تأکید زیاد شده به طوری که در جایی آن را فضیلت برای انسان شمرده و در کنار عقل قرار داده، «للانسان فضیلتان عقل و منطق فبالعقل یتستفید و بالملق یتفید»^۲؛ در این حدیث عقل را ابزار استفاده و بهره بردن و منطق را میزان و ابزار افتاد و بهره دادن به حساب آورده و این قول خدای حکیم که می فرماید: «و فضلناهم علی کثیر ممن خلقنا تفضیلاً»^۳ گویا منظور همین فضیلت و امثال آن باشد و آیاتی همچون «علّمه البیان»^۴ و «لساناً و شفتین»^۵ که در مقام یادآوری نعمت های الهی است نیز به اهمیت ناطق بودن انسان اشاره دارد و گاه می شود که این نعمت خدادادی تحت الشعاع بعضی از امراض قرار گرفته و از مسیر اصلی خودش منحرف می گردد؛ چنانچه

۱. تین، آیه ۴.

۲. میزان الحکمه، ح ۱۷۸۲۵ و غرر الحکم، ص ۱۶، تحقیق انصاری قمی، انتشارات امام عصر، چ اول، ۱۳۸۰.

۳. اسراء، آیه ۷۰.

۴. الرحمن، آیه ۴.

۵. بلد، آیه ۹.

گفته‌اند: «انارة العقل مكسوف بطوع الهوى» یا «لو كُتِبَ نسمع او نعقل ما كُتِبَ في اصحاب السعير»^۱ و یا «لهم قلوب لا يفقهون بها»^۲ و «اکثرهم لا یعقلون» که همه اشاره به امراض در ارتباط با عقل انسان دارد، در ارتباط با منطق هم جریان چنین است، پس همان‌طور که عقل گاهی لباس نکراء، مکر و شیطننت می‌پوشد و گرگی می‌شود در لباس میش، منطق هم چنین است، آن زمانی است که انسان اسیر نفس گشته و نزع لباس التقوی نماید که زبانش به حرف‌های شیطانی گشوده و از قالب رحمانی دور و جدا می‌گردد و اینجاست که:

آدمی را زبان فضیحه کند جوز بی مغز را سبکساری^۳

و یا:

زبان بریده به کنجی نشسته بم بکم به از کسی که نباشد زبانش اندر حکم^۴
و ما نمونه‌هایی از این قبیل را در طول تاریخ داشتیم، خصوصاً آنهایی که زبان‌شان معرف شخصیت‌شان بوده، هم‌چون خطباء، شعراء، و اما چون در این جزوه بحث ما در ارتباط با شعرا هست، بدیهی است که شاعران نیز دو فرقه بوده‌اند: «فریق فی الجنة» و «فریق فی السعیر»^۵ و یا «فمنهم شقی و منهم»^۶ اما کلام اینجاست که شاعران نیک‌سیرت را بر جوامع بشری و اسلامی دو حق است، یکی دفاع آنها از دین، مذهب، شرف و ناموس و دیگری پروراندن زبان چه عربی، فارسی و یا زبانی دیگر و باز هم آنها از جهات معنوی و دفاع از حق مراتبی دارند که آنچه ما دریافتیم ذیلاً به آن اشاره می‌کنیم.

در طول تاریخ و گذر زمان انسان‌هایی بوده‌اند که برخلاف جوّ زمان علی‌رغم تمام تظمیّع‌ها، تهدیدها، باج به کسی نداده‌اند و با همت عالی به قول معروف حکم

۱. ملک، آیه ۱۰.

۲. اعراف، آیه ۱۷۹.

۳. گلستان سعدی، ص ۱۲۸، تطبیقی، انتشارات دارالموده، چاپ: اول، ۱۳۸۵، قم.

۴. همان ص ۱۶.

۵. شوری، آیه ۷.

۶. همان، آیه ۱۰۵.

بر فلک و ناز بر ستاره نموده‌اند، ولی از مسیر شرف انسانی عدول نکرده و با تمام مشکلات و سختی‌ها ساخته‌اند و چه بسا از خوف و خطر دل از دیار و اقربا بریده‌اند، حبس و شکنجه را تحمل نموده‌اند تا اینکه گوهر انسانیت را حفظ نموده و ایمان، دین و هدف مقدس را به متاع قلیل دنیایی نفروشند.

مرحوم حاج آقا بزرگ تهرانی در کتاب الذریعه، تعداد دیوان شعرای اهل بیت علیهم‌السلام را حدود هشت‌هزار و پانصد دیوان معرفی کرده که در اثر تاخت و تازها، شاعر آن کشته و دیوان آن سوزانیده شده است.

امام صادق علیه‌السلام می‌فرماید: هیچ سراینده‌ای درباره‌ی ما بیت شعری نگفت، جز آنکه روح القدس کمکش کرد.^۱

شاعرانی بوده‌اند که با شمشیر زبان در زیر پرچم حق دماغ شیاطین انسی و جنی را چه با هجو اعداء الله و چه مدایح و مراثی اولیاء الله به خاک مالیده‌اند که از آنهاست شاعران مبارز و انقلابی با نفوس قویه همچون دعبل که خود می‌گوید: چوب دارم را پنجاه سال روی شاه‌ام حمل کردم، اما کسی را نیافتم که مرا با آن به دار بکشد.

به وزیر محمد بن عبدالملک زیات گفتند: چرا جوابی عمل را از قصیده‌ای که تو را هجو کرده نمی‌دهی؟ در جواب گفت: دعبل چوبه‌ی دارش را به دوش گرفته و دور آن می‌چرخد، مدت سی سال است در طلب کسی است که او را به آن دار بزند. کنایه از اینکه با همچون فردی چه می‌شود کرد.^۲ وی نهایتاً در راه دوستی اهل بیت در شوش به شهادت رسید. و از آنهاست سید حمیری که بشار بلخی درباره‌اش گفته: لولا أن هذا الرجل شغل عتاً بمدح بنی هاشم لأتعبنا.^۳ اگر این مرد به مدح بنی هاشم نمی‌پرداخت ما به زحمت می‌افتادیم، یعنی اگر مثل ما از می و معشوق می‌گفت ما دیگر چیزی برای گفتن در آن وادی نداشتیم، و از آنهاست فرزددق که جامی درباره‌ی قصیده‌اش گفته: این قصیده چنان است که سزاوار است خداوند، همه

۱. ترجمه میزان الحکمه، ج ۶، باب شعر.

۲. الغدیر، ج ۲، ص ۳۶۹۱۸ - الغدیر، م: علامه امینی، ناشر دارالکتاب العربیه، بیروت، ۱۲ جلد، چاپ: ۱۳۷۹.

۳. همان، ص ۱۰۰.

قصیده‌اش گفته: این قصیده چنان است که سزاوار است خداوند، همه جهانیان را به خاطر آن بیامزد.^۱ و از آنهاست سفیان ابن مصعب عبدی که در فضیلت و عظمتش همین بس که امام صادق شیعیان را به فراگیری شعر او دستور داده است؛ وی در بین شعراء از مقتصدین است چون شعراء شیعه به چهار طبقه تقسیم می‌شوند: مجاهرون، متقون، متکلفون و مقتصدین؛ چنانچه حمیری خود از مجاهرون به حق اهل بیت می‌باشد. ابوتمام شاعر نیز از این امر بی‌بهره نبود، امیرانی که خود اهل شعر و ادب بودند حاضر نبودند شعر او را که بهترین شاعر آن روزگار بود، چنان‌که در تاریخ ادبیات عرب و اسلام معروف است بشنوند و نسخه‌ای از آن داشته باشند، اگر کسی شعر او را برای آنان به عنوان اطلاع قلبی می‌نوشت و آنان از شعر لذت می‌بردند، همین که آگاه می‌شدند از ابوتمام است - یعنی شاعر شیعی معتقد به امام جواد علیه السلام و مروج آن مرام - دستور می‌دادند که آن نوشته را پاره کنند.^۲ کلام در این زمینه بسیار است که آن را به متن کتاب محوّل می‌نماییم.

شاعرانی هم بوده‌اند که بر اثر تصفیه روح و باطن و پیوند عمیق با خالق اشعاری ناب در ستایش باری تعالی و فضائل پیامبر ﷺ و انبیا سروده‌اند و به همین جهت آثارشان جاودانه شده و جایگاه مخصوص یافته‌اند، همچنین اشعار عبدی، قصیده برده و قصیده ابن فارض مصری و...

شاعرانی هم بوده‌اند که اشعاری با مضامین اخلاقی و محتوای ناب سروده‌اند که مورد توجه علماء بزرگ و عرفا واقع شده‌اند که با آن اشعار در مراحل زندگی همچون حالات عبادی، اوقات فراغت و تفریح و یا در حال احتضار انس داشته و مواردی هم به بعضی از اشعار استشهاد کرده‌اند و گاهی یک دیوان کامل همچون مثنوی معنوی، گلشن راز، حدیقة الحدیقة و... به صورت کامل مورد توجه قرار گرفته و شرح‌هایی بر آن نگاشته‌اند.

۱. ریحانة الادب، ۳۲۷/۴ م: علامه محمدعلی مدرس تبریزی، انتشارات خیام، چاپ چهارم، ۱۳۷۴، ۸ جلد در ۴ جلد، ترجمه انوار البهیة، ص ۱۸۸ م: شیخ عباس قمی، انتشارات اسلامی.

۲. چهارده اختر تابانک، ص ۱۵، عقیقی بخشایشی، فارسی، دکتر عقیقی بخشایشی، معاصر، مصادر سیره پیامبر و

شاعرانی که در ردیف عالمان شاعر یا شاعران عالم بوده‌اند که خود شعر گفته و چه بسا به آن عشق ورزیده‌اند و گاهی به عنوان ابزاری برای تبلیغ مذهب، دین، ارزش‌ها، مقابله با اعداء الله و ترویج مکارم الاخلاق استفاده کرده‌اند چرا که زبان شعر زبان هنر است، عامه و خاصه را به آن گرایش عظیم است، چنانچه ما نمونه‌های زیادی را از همه موارد فوق‌الذکر در این جزوه آورده‌ایم تا موجب آشنایی خوانندگان با مفاخر ادبی مذهب و شاعران مؤمن و متعهد باشد و اینکه درخشش و فراموش نشدن آنها در تاریخ درسی است برای شاعران که به هر چه اضافه شویم ارزش ما همان است؛ «قیمت کل امری ما بحسنه»^۱.

در اینجا نکاتی ذیلاً یادآوری می‌شود:

۱- مطالب کتاب قریب به قطع از منابع معتبر استفاده شده و از میان آنها کمتر از ده درصد مطالب در چند کتاب مکرر آمده که البته آنها هم بعضی‌شان اضافه بیان دارد و بعضی ندازد و آن جرائیات بعضاً عبارت از حکایات، ابن الحجاج، ذرة نائحه، دعبل، فرزاق، کمیت و... می‌باشد که در کتبی همچون الغدیر، مجالس المؤمنین، ریحانة الادب، ادب الطف، اللبحة و منامات عنایتی در کتاب‌هایی همچون ظرافة الاحلام، اعیان الشیعه، دارالسلام نویسی شده آمده.

اما بیش از نود درصد مطالب را باید زهر گوشه توشه ای بافت و زهر خرمنی خوشه تا مجموعه‌ای پدید آید و با دقت و بررسی که روی مطالب صورت گرفته و موشکافی که در تفاوت نقل‌ها انجام شد، صحیح‌ترین آنها در این تألیف انتخاب و مشخص گردید.

۲- از آنجایی که زمان تألیف این کتاب در مدار بسته بودم، لذا با زحمت زیاد توانستم بعضی کتاب‌ها را به دست آورده و یا منابع را بررسی نمایم.

۳- کاری که در این مجموعه انجام شده ادعایی درباره‌اش نیست، چون که به قول حضرت امیر: «تذکرة المرء لنفسه قبیح (و لفعله)» ولی خواننده بصیر می‌داند که گردآوری چنین مجموعه‌ای کاری ساده نیست.

- ۴- هدف ما در تألیف این کتاب آوردن اشعار و شعرایی بوده که مستقیماً مورد عنایت ذات باری تعالی، پیامبر اکرم ﷺ و معصومین علیهم السلام قرار گرفته‌اند، و الاً اشعار جالب و پر محتوی در مدایح و مراثی و مناجات زیاده از آن است که در این مختصر بکنجد، البته کتاب‌های زیادی همچون ریاض المدح و الرثاء، الغدير، علی فی الکتاب و السنة و الادب، لیلۃ العاشورا فی الحدیث و الادب، موسوعة الامام علی فی الکتاب و السنة و التاریخ، موسوعة المصطفی و العترة، اعیان الشیعه، ادب‌الطف، الدرجات الرفیعه، شعراء الغری و... متضمن مراثی و مدایح جالب و جذابی هست و در کتب ترجمه رجال هم می‌توان اشعار ناب از علما بزرگوار در مدایح و مراثی به دست آورد.
- ۵- آنچه بدون پاورقی در این نوشتار آمده مطالب مربوط به مؤلف است که جهت سلامت تحقیق و قانون اصیل تألیف یادآوری آن را لازم دانستم.
- ۶- اگر مواردی از اشعار یا شعرایی مکرر حرفی در میان آمده با اینکه موارد مزبور نزدیکی زیاد با اشعار مورد عنایت داشت، اما به جهت عدول نکردن از اصل مذکور آن را طرداً للباب باز هم به صورت ملحقات آوردیم.
- ۷- از اشعار ائمه در اینجا فقط نمونه‌ای در ابتدای هر فصل آورده شده، چون که کتاب و بلکه کتاب‌های مستقل در زمینه اشعار اهل بیت وجود دارد؛ مانند صاحب ریحانة الادب که اشعار موجود در بحار را گرد آورده به نام دیوان معصومین علیهم السلام و دیگری هم از شیخ حیدر مؤید که اشعار اهل بیت را در دیوان اهل‌البیت با اختلاف نسخ بررسی کرده، همچنین دیوان امیرالمؤمنین و...
- ۸- غیر از تألیف و تحقیق، کار دیگری که انجام گرفت ترجمه مطالب خصوصاً اشعار است که مستلزم وقت زیاد و زحمات بسیار بود.
- ۹- وقتی در آغاز تدوین کتاب بودم برادری می‌گفت مگر شاعران مورد عنایت چندتا است؟ بعد از فرزددق، شهریار، دعبل، کمیت و سید حمیری نام می‌برد و عزیز دیگری وقتی از برنامه‌ام آگاه شد، گفت کار شما موازی‌کاری نباشد، چرا که در الغدير این کار انجام شده، اما الآن شما خواننده بصیر و منصف می‌دانید که تنها شاعران مورد عنایت

محدود و منحصر به فرزдық، دعبل، کمیت و حمیری نیست، اگرچه اینها از صنایع و بهترین آنها می باشد. لازم به ذکر است که استفاده از الغدیر و بقیه کتب سلف صالح برای هر محقق و مؤلف افتخار است و خود را نباید از مراجعه به آن آثار مستغنی بداند، بلکه نمی تواند ریزه خوار آن خوان نباشد، ما هم در حد شرح عنایات شاعران فوق الذکر به اضافه عبدی، کشاجم، ابن حجاج، ابن منیر، خلعی، ناشی صغیر، حمائی و ابن عرندس از الغدیر و ترجمه آن استفاده کردیم؛ به هر حال:

کار شیران را قیاس از خود مگیر

گرچه باشد در نوشتن شیر شیر

و باز هم برای اینکه قدردان زحمات بزرگان باشیم در بحث شاعران عرب که در خواب مورد عنایت واقع شده اند از کتاب ظرافة الاحلام و الطلیعه مرحوم سماوی (طاب ثراه) و دارالسلام مرحوم نوی استفاده فراوان بردم و مطالب زیاد و قصیده هایی از ظرافة الاحلام ترجمه کردم.

خداوند ارواح مطهر همه کسانی که مدتی در این کتاب از آثار آنها استفاده بردیم قرین رحمت قرار دهد و بر درجات صالحان آنها افزوده و مابقی را هم مورد لطف و مغفرت خویش قرار دهد.

در همین جا لازم می دانم از بزرگان شهرستان و بخش های که در آن مدتی به تبلیغ و تدریس اشتغال داشتم، آقایان حجة الاسلام محمدرضا اسماعیلی کاشانی و حجة الاسلام باقری نیا علامرودشتی (کثر الله امثالهما) تشکر کنم.

و همین طور از دانشمند بافضیلت حجة الاسلام موسوی خراسانی که از ارشاداتشان ما را بی نصیب نگذاشتند، سپاسگزاری نمایم.

۱۰- جمعی از دوستان مشورت دادند که این مجموعه را در قالب چند کتاب ارائه کنم که هم هزینه چاپ کاهش یابد و هم تعداد اثر افزایش یابد؛ حقیر ضمن احترام به نظر عزیزان و تشکر از حسن نیت شان باید بگویم آنچه مد نظر بود دسترسی بهتر علاقه مندان به این مطالب بود که فقط به صورت یک کتاب ولو در چند جلد تأمین می شد.

۱۱- فصل اشعار مورد عنایت الاهیة از باب مِشت نمونه خروار و حُسن مطلع آورده شد و این همان چیزی ست که ما به آن رسیدیم و آنچه بدان دست نیافتیم قطعاً قابل شمارش نیست و در نتیجه آنچه از عنایات دیگر هم گفته آید به نوعی از عنایات الله است.

آنچه خود آید لیک اندر بسیج بی عنایات خدا هیچ است هیچ
بی عنایات حق و خاصان حق گر ملک گردی سیه باشد ورق^۱

۱۲- و بالاخره لازم می‌دانم از همسر خانم اکبری که در این سفر طولانی مشکلات را برای خدا با جان و دل خریده در محروم‌ترین مناطق با من همراه بود و صبر نمود، تشکر کنم.

حبیب‌الله رضایی مهر
تابستان ۱۳۹۱

www.ketab.ir